

УДК 372.3

[https://doi.org/10.52058/2786-5274-2023-4\(18\)-492-504](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2023-4(18)-492-504)

Підлипняк Ірина Юріївна кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри психології та педагогіки розвитку дитини, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, вул. Садова, 28, м. Умань, 20300, тел.: (04744) 3-45-33, <https://orcid.org/0000-0002-8265-589X>

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ДО РОБОТИ З ДІТЬМИ В УМОВАХ РІЗНОВІКОВОЇ ГРУПИ

Анотація. У статті розкрито специфіку фахової підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти до роботи з дітьми в умовах різновікової групи. Проаналізовані сучасні наукові пошуки з досліджуваного питання і окреслені основні постулати. Адже якість професійної підготовки педагогів дошкільного фаху зумовлює рівень освіченості і вихованості майбутнього покоління. Варто акцентувати увагу на необхідності підготовки фахівців нової генерації, спроможних адаптуватися до швидкоплинних змін у професійній діяльності, самостійно поповнювати професійні знання та збагачувати власний професійний досвід упродовж усього життя.

Професійне становлення майбутнього вихователя в процесі його підготовки у вищій школі передбачає не тільки оволодіння певною сукупністю знань, умінь, навичок, але і його особистісне самовдосконалення, активізацію професійної позиції, виховання таких якостей, як комунікативність, тактовність, критичність тощо. Зазначимо, що фактором успішності його професійної діяльності виявляється сформованість, цілісність його особистості. Рівень підготовки майбутнього вихователя до роботи в різновіковій групі визначається сформованістю необхідних знань, умінь і навичок.

Визначено інтеграційні етапи у змісті фахової підготовки педагогів-дошкільників до роботи з дітьми в різновікових групах. В умовах одночасного навчання дітей в різновіковій групі постає проблема оптимальної організації їх пізнавальної діяльності, вікових та навчальних можливостей. Вирішення цієї проблеми багато в чому залежить від особистих рис педагога, його методичної підготовки, уміння одночасно керувати діяльністю дітей різного віку.

З'ясовано особливості педагогічної діяльності вихователя в умовах різновікової групи; підкреслено, що ефективність організації життєдіяльності дітей різного віку зумовлена налагодженням активної міжособистісної взаємодії між ними; висвітлено основні форми освітньої роботи педагога з дітьми різного віку.

Ключові слова: підготовка, майбутні фахівці дошкільної освіти, готовність, різновікова група, заклад дошкільної освіти.

Pidlypniak Iryna Yuryivna Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Senior Lecturer at the Department of Psychology and Pedagogy of Child Development, Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University, Uman, <https://orcid.org/0000-0002-8265-589X>

PREPARATION OF FUTURE SPECIALISTS OF PRESCHOOL EDUCATION FOR WORK WITH CHILDREN IN MULTI-AGE GROUPS

Abstract. The article reveals the specifics of professional training of future preschool teachers to work with children in a multi-age group. The modern scientific researches on the issue under study are analysed and the main postulates are outlined. After all, the quality of professional training of preschool teachers determines the level of education and upbringing of the future generation. It is worth focusing on the need to train a new generation of specialists who are able to adapt to rapid changes in professional activity, independently replenish professional knowledge and enrich their own professional experience throughout their lives.

Professional development of future teachers in the process of their training in higher education involves not only mastering a certain set of knowledge, skills, and abilities, but also their personal self-improvement, activation of their professional position, and development of such qualities as communication skills, tact, criticality, etc. It should be noted that the factor of success of his/her professional activity is the formation and integrity of his/her personality. The level of preparation of a future educator to work in a multi-age group is determined by the formation of the necessary knowledge, skills and abilities.

The integration stages in the content of professional training of preschool teachers to work with children in multi-age groups are determined. In the conditions of simultaneous education of children in a multi-age group, the problem of optimal organisation of their cognitive activity, age and learning capabilities arises. The solution to this problem largely depends on the personal traits of the teacher, his/her methodological training, and the ability to simultaneously manage the activities of children of different ages.

The features of the teacher's pedagogical activity in the conditions of a multi-age group are clarified; it is emphasised that the effectiveness of organising the life of children of different ages is due to the establishment of active interpersonal interaction between them; the main forms of educational work of a teacher with children of different ages are highlighted.

Keywords: training, future specialists of preschool education, readiness, multi-age group, preschool education institution.

Постановка проблеми. З-поміж проблем покращання системи професійної підготовки у вищих навчальних закладах майбутніх педагогів різних спеціальностей гострою є проблема підготовки фахівців системи дошкільної освіти. Курс України на покращення демографічної ситуації у країні, оновлення й розширення мережі закладів дошкільної освіти, запровадження сучасних методик виховання і розвитку дітей дошкільного віку вимагає оновлення, розширення корпусу педагогічних кадрів. Адже якість професійної підготовки педагогів дошкільного фаху зумовлює рівень освіченості і вихованості майбутнього покоління. Варто акцентувати увагу на необхідності підготовки фахівців нової генерації, спроможних адаптуватися до швидкоплинних змін у професійній діяльності, самостійно поповнювати професійні знання та збагачувати власний професійний досвід упродовж усього життя.

Актуальність дослідження підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти зумовлена вимогами Національної стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року, Галузевим стандартом вищої освіти, Концепцією розвитку освіти України на період 2015 – 2025 років, Законами України («Про освіту», «Про вищу освіту») та іншими державними нормативними документами.

З введенням воєнного стану у системі освіти України відбуваються докорінні зміни. Організаційна трансформація торкнулася всіх сегментів системи освіти України – від дошкільної до вищої, що стало серйозним викликом. Поряд із цим не всі заклади освіти змогли продовжити навчання, що зумовлено низкою негативних чинників: руйнуваннями й пошкодженнями приміщень, окупацією, активними бойовими діями, ракетними обстрілами тощо. Стосовно закладів дошкільної освіти слід зазначити, що частина їх працює у звичайному режимі, частина призупинила роботу, інші організують освітній процес дистанційно, консультують батьків тощо. В умовах воєнного стану змінилася організація роботи з комплектації груп та спричинила виникнення різновікових груп. Отож, різновікові групи сьогодні знову на часі. Проблема спільного виховання дітей різного віку в дошкільних закладах не нова в дошкільній педагогіці. Питання переваги різновікових груп для дітей дошкільного віку обговорювалися педагогами ще в 20-30 роки 20 століття.

Робота з дітьми в умовах різновікової групи є достатньо складною, тому вона вимагає від вихователя професійної майстерності високого рівня, знання специфіки одночасної роботи з дітьми різного віку, уміння співвідносити програмові вимоги з індивідуальними особливостями вихованців, здатності розуміти і бачити кожну дитину зокрема, а також усю групу в цілому.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Фахову підготовку та професійне становлення майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти досліджували такі науковці, як Л. Артемова, Г. Беленька, О. Богініч, А. Богуш,

Т. Жаровцева, Л. Загородня, Л. Зданевич, Е. Карпова, І. Княжева, О. Ковшар, Ю. Косенко, О. Листопад, В. Нестеренко, Т. Поніманська, Т. Степанова та ін. Низка публікацій вітчизняних дослідників яскраво ілюструє, що підготовка педагога дошкільного фаху, в першу чергу, повинна відповідати вимогам сучасності, адже це перша освітня ланка, від якої залежить рівень освіченості і вихованості майбутнього покоління. Вона має свою специфіку, ґрунтується на основних дидактичних закономірностях побудови процесу фахової підготовки у вищому навчальному закладі.

Мета статті - висвітлення проблеми підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти до роботи з дітьми в умовах різновікової групи.

Виклад основного матеріалу. Для визначення і характеристики поняття «підготовка» звернемося насамперед до словникових джерел:

У великому тлумачному словнику сучасної української мови поняття «підготовка» розглядається як дія за значенням підготувати; запас знань, навиків, досвід і т. ін., набутий у процесі навчання, практичної діяльності.

У педагогічному словнику термін «професійна підготовка» тлумачиться як сукупність спеціальних знань, умінь і навичок, якостей особистості, трудового досвіду і норм поведінки, що забезпечують можливість успішної праці за обраною професією [3].

Одне з найбільш повних визначень поняття професійної підготовки у своєму докторському дослідженні наводить Т. Танько: професійна підготовка – це система організаційних та педагогічних заходів, які забезпечують формування в особистості професійної спрямованості, системи знань, навичок, умінь і професійної готовності, що, в свою чергу, визначається як суб'єктивний стан особистості, яка вважає себе здатною і підготовленою до виконання певної професійної діяльності та прагне її виконати.

Якщо йдеться про підготовку до педагогічної діяльності як професійної, доцільним є використання терміну «професійно-педагогічна підготовка». Найчастіше підготовку студентів до педагогічної діяльності дослідники пов'язують з її кінцевим результатом – формуванням готовності до певного виду педагогічної діяльності. Так, Г. Троцько зазначає, що сутністю підготовки студентів до педагогічної діяльності є система змістовно-педагогічних та організаційно-методичних заходів, спрямованих на забезпечення готовності майбутнього педагога до педагогічної діяльності.

Дослідження авторських трактувань означеного поняття дозволяє виділити основні позиції, що визначають сутність професійно-педагогічної підготовки: професійна підготовка – це система змістових і організаційних заходів; професійно-педагогічна підготовка не може бути обмежена лише формуванням знань, умінь, навичок, а й має бути зорієнтована на особистісний розвиток студента; мета і кінцевий результат професійно-педагогічної підготовки є формування готовності студентів до виконання майбутньої професійної діяльності.

Отже, зазначений термін збагачує поняття «підготовка». Під змістом підготовки розуміють систему педагогічних знань, практичних умінь і навичок, необхідних для здійснення професійних функцій вихователя.

Також під підготовкою розуміють запас знань, досвід, здобутий у процесі навчання, практичної діяльності.

На сьогодні підготовка майбутніх фахівців дошкільної освіти розглядається науковцями як багатофакторна структура, головне завдання якої полягає у набутті кожним студентом особистісного смислу діяльності, формуванні фахової майстерності, постійно зростаючому інтересі до роботи з дітьми та їхніми батьками, а також у розвитку успішності в діяльності [2].

Система фахової підготовки майбутніх вихователів являє собою цілісний комплекс структурних елементів, що перебувають між собою у певних зв'язках і стосунках, взаємодіють один з одним і утворюють цілісну єдність.

На нашу думку, професійне становлення майбутнього вихователя в процесі його підготовки у вищій школі передбачає не тільки оволодіння певною сукупністю знань, умінь, навичок, але і його особистісне самовдосконалення, активізацію професійної позиції, виховання таких якостей, як комунікативність, тактовність, критичність тощо. Зазначимо, що фактором успішності його професійної діяльності виявляється сформованість, цілісність його особистості. Рівень підготовки майбутнього вихователя до роботи в різновіковій групі визначається сформованістю необхідних знань, умінь і навичок.

В цілісному педагогічному процесі як складній, динамічній системі, в основі якої лежить педагогічна діяльність, органічно поєднується навчання, виховання і розвиток вихованців.

Головний організатор педагогічного процесу в закладі дошкільної освіти – вихователь. Від нього значною мірою залежить розвиток особистості і пізнавальних процесів дошкільників, підготовленість до навчання в школі.

Для успішної діяльності вихователь дошкільного закладу повинен оволодіти певною сукупністю знань, умінь, виховувати в собі позитивні особистісні якості. Єдність і взаємодія їх є передумовою ефективної реалізації професійних функцій вихователя дошкільного закладу, серед яких виокремлюють:

1. Гностично-дослідницьку, яка має на меті вивчення індивідуально-особистісних особливостей дітей; збір і аналіз фактів їхньої поведінки, встановлення причин і наслідків учинків вихованців; проектування розвитку особистості кожної дитини і дитячого колективу загалом; засвоєння передового досвіду, нових педагогічних технологій.

2. Виховну, що реалізується в розробленні та здійсненні змісту виховання і навчання, відборі нових форм і методів щодо формування у дитини ставлення до природи, навколишнього світу, інших людей і себе, інтересу та культури пізнання.

3. Конструкторсько-організаційну, яка спрямована на організацію педагогічного процесу в дошкільному навчальному закладі; використання нових форм, які забезпечують ефективний розвиток дітей; моделювання і керівництво різними видами їхньої діяльності; педагогічне управління їхньою поведінкою й активністю.

4. Діагностичну, котра полягає у визначенні рівня розвитку дітей, стану педагогічного процесу, завдань освітньо-виховної роботи з дітьми і батьками, підсумків власної педагогічної роботи та їх відповідності вимогам часу; використанні корегуючих методик;

5. Координуючу, що забезпечує єдність роботи дошкільного навчального закладу і сім'ї щодо створення повноцінного потенціалу виховного середовища, сприятливого для становлення самостійної, творчої особистості дитини; використання педагогічно доцільних форм роботи з батьками на основі диференційованого підходу до різних типів сім'ї.

Для успішного здійснення педагогічної діяльності вихователь оволодіває знаннями з дошкільної педагогіки, дитячої психології, індивідуальних психологічних характеристик, вікової фізіології, педіатрії та гігієни, правил охорони життя і зміцнення здоров'я дітей. Одночасно йому необхідно опанувати засади, які на загальнотеоретичному рівні розкривають мету, завдання, принципи, зміст виховання і навчання дітей, а також оптимальні умови, форми, методи і засоби здійснення навчально-виховного процесу, організації ігор, інтелектуальної та фізичної праці, художньої творчості, облаштування простору життєдіяльності дітей [7].

Як наголошує Т. Поніманська: особистісно-орієнтована модель освіти пред'являє вихователю високі вимоги до його особистісного, професійного розвитку, комунікативних умінь і навичок, особливо до уміння бути активним учасником особистісно-орієнтованого спілкування.

Для досягнення високих результатів у вихованні педагог повинен володіти певними особистісними якостями:

– здатність до рефлексії (усвідомлення суб'єктом того, як його сприймає суб'єкт по спілкуванню) і контролю результатів педагогічної діяльності, співробітництва з дитиною на засадах гуманізму, розвитку її особистості;

– здатність виявляти і враховувати інтереси дітей, їхнє право на повагу, емоційно і морально підтримувати їх, прагнення до емоційної близькості у спілкуванні з ними, уміння спрямовувати його на забезпечення психологічного комфорту і своєчасного розвитку особистості;

– постійна налаштованість на розширення знань, самонавчання і самовиховання для вдосконалення своєї педагогічної майстерності.

Сучасні реалії орієнтують на спеціальну підготовку вихователя як гуманістично зорієнтованої особистості, здатної оперативно реагувати на динаміку соціально-економічних процесів, умов власної професійної

діяльності, розробляти і впроваджувати нові технології у процес навчання і виховання [7].

Результатом підготовки є готовність, що трактується у великому тлумачному словнику: «як стан готового і бажання зробити що-небудь».

У психологічному словнику поняття «готовність» визначено як настанова, спрямована на виконання якоїсь дії. Вона припускає: наявність певних знань, умінь, навичок, а також готовність до протидії, виникаючої у ході виконання дії перешкодам; приписування виконуваний дії особистого сенсу.

Готовність є важливою умовою успішного виконання будь-якої діяльності, особливо велика її роль у роботі педагога. Обумовлено це складністю і багатогранністю навчально-виховного процесу. У визначенні поняття готовності дослідники йдуть різними шляхами: одні акцентують увагу на його структурних складових, інші – на його сутності.

Так, у роботах учених (А. Ліненко, О. Мороз та ін.) переконливо доведено, що саме стан готовності особистості до виконання професійно-педагогічної діяльності забезпечує не тільки її ефективність, але й можливості подальшого вдосконалення. Тобто, підготовка виступає засобом формування готовності до діяльності, а готовність є результатом і показником якості підготовки. Такого самого підходу дотримується Т. Жаровцева, «готовність», на її думку, – це мета і результат підготовки [4].

Готовність до педагогічної діяльності в дослідженні А. Ліненко розглядається як цілісна інтегрована якість особистості, що характеризує її емоційно-когнітивну і вольову мобілізаційність у момент включення в діяльність визначеної спрямованості. Відповідно до позиції цього автора, готовність не є вродженою, а виникає в результаті певного досвіду людини, що ґрунтується на формуванні її позитивного ставлення до професійної діяльності, усвідомленні мотивів і потреб у ній [5].

Готовність до навчально-виховної роботи в дошкільному закладі становить базис фахової підготовки до педагогічної діяльності і потребує пошуків у створенні цілісної ефективної системи цієї підготовки. Фахова підготовка у вищій школі базується на ефективній побудові навчального процесу, забезпечуючи поступову трансформацію пізнавальної діяльності у професійно спрямовану. Готовність майбутніх фахівців до роботи з дітьми дошкільного віку буде вища з урахуванням своєрідності і специфіки педагогічної діяльності вихователя в процесі навчання у вузі.

Результати аналізу сучасних наукових досліджень переконливо свідчать, що для системи вищої освіти пріоритетом стає підготовка фахівця, що базується на формуванні у нього світоглядних позицій, переконань, творчих здібностей, професійної гнучкості. А орієнтація сучасної вищої освіти на формування професійно-творчої особистості, фахівця інноваційного типу, який здатний реалізувати освітні стандарти, впроваджувати нові освітні

технології, вимагає ефективної організації цілісної професійної підготовки в умовах вищих навчальних закладів, оновлення змісту фахової підготовки педагогів, знаходження доцільних засобів, методів та форм його реалізації.

Зменшення чисельності дітей у закладах дошкільної освіти спонукає і науковців і педагогів дедалі більше звертати увагу на специфіку організації педагогічного процесу в умовах різновікових груп.

У дослідженнях А. Арушанової, А. Давидчук переконливо показано, що різновікова дошкільна група має значний розвиваючий потенціал. Проте він не включається автоматично. Для його реалізації потрібні певні умови [3].

Як показує аналіз, в теорії дошкільної педагогіки досліджувались в основному окремі аспекти змісту і форм педагогічного процесу в різновікових групах дошкільного навчального закладу. Так, роботи А. Арушанової, А. Давидчук, присвячені вивченню педагогічних умов організації навчання дітей різного віку в спільній діяльності, Е. Давидович, досліджуючі особливості сенсорного виховання в різновіковій групі, показують реальні можливості взаємонавчання дітей. Н. Флегонтовою виявлене, що ігрова взаємодія дітей різного віку в сюжетно-рольовій грі може бути психологічно значущою як для старших, так і для молодших дітей, оскільки у перших задовольняється потреба оцінювати інших, а у других – потреба отримати визнання. Дослідження В. Гербової, Л. Фоменко переконливо показало, що різновіковий склад групи створює сприятливі умови для розвитку мови і у старших і у молодших дітей. Цілісний же освітній процес в різновікових групах дошкільного навчального закладу досі системно не дослідився, специфіка його побудови не цілком зрозуміла [2].

Навчання дітей в умовах різновікової групи будується на основі загальних положень дошкільної дидактики. Навчальний процес організують за єдиними, розробленими для гомогенних груп, програмою і методикою.

Загалом зміст і методи, які застосовують для роботи в одновікових групах, певною мірою можна використати і в різновікових, хоча здебільшого це потребує певної корекції. Педагогові потрібно добре продумати, як найдоцільніше поєднати спільні ігри, спостереження, працю молодших і старших з тими видами діяльності, які переважають у роботі з дітьми одного віку.

Організація педагогічного процесу у різновіковій групі потребує від педагога знання програми всіх вікових груп, уміння зіставляти програмові вимоги з віковими та індивідуальними особливостями дітей, здатність правильно розподіляти увагу, розуміти й бачити кожну дитину і всю групу в цілому, спрямовувати розвиток дітей згідно із завданнями виховання і можливостями. Слід зазначити й ті переваги, які характерні саме для різновікової групи: спілкування молодших дітей зі старшими створює сприятливі умови для формування випереджаючих знань та взаємного навчання. Проте досягти цього можна лише при правильній організації навчально-виховного процесу [3].

Характеризуючи виховну роботу в різновіковій групі, всі дослідники (В. Аванесова, А. Давидчук, Є. Батуріна, Є. Русакова, М. Мінкіна) зазначають, що вона багато в чому залежить від особистих рис педагога, його методичної підготовки, уміння одночасно керувати діяльністю дітей різного віку. У літературі є й деякі методичні рекомендації щодо організації занять у різновіковій групі дитячого садка. Зокрема, автори пропонують два варіанти організації спільних занять: початок заняття одночасно у всіх трьох (чотирьох) підгрупах, а закінчення послідовне (через 15 хвилин – у молодшій, через 20 – у середній і т.д.); послідовний початок занять (заняття починаються з однією підгрупою, потім через 5-7 хв. підключається друга підгрупа, потім третя).

Навчальний процес у різновікових групах здійснюється з використанням фронтальних, групових та індивідуальних форм організації навчання.

В основу роботи у різновіковій групі покладено принцип диференційованого підходу до навчання, який здійснюється, по-перше, з урахуванням віку дітей, по-друге, з урахуванням рівня засвоєння математичних знань, умінь і навичок кожною дитиною зокрема. Вихователь має вивчити ці рівні. Дані, добуті при такому вивченні, дають змогу визначити основні педагогічні завдання у роботі з окремими підгрупами дітей і намітити шляхи реалізації їх, а також постійно контролювати ефективність навчально-виховної роботи.

Диференційований підхід дозволяє ефективно побудувати роботу з різними групами з метою реалізації можливості впливу на кожну дитину, розвитку в ній у процесі роботи з колективом індивідуальних здібностей, особливостей. Тому диференційований підхід у навчанні останнім часом продовжує вивчатися як один із засобів підвищення ефективності формування навчальних знань і всебічного розвитку дітей.

Найбільш раціональною формою організації навчання в різновіковій групі є заняття за одним розділом програми з диференціацією навчальних завдань для кожної вікової підгрупи. Спільні завдання розв'язуються у процесі фронтального навчання, а ті, що стосуються дітей певного віку, – на заняттях із віковою підгрупою. Взаємозв'язок двох типів занять вихователь забезпечує способами їх організації. Наприклад, першу половину заняття педагог працює з однією підгрупою. Або навпаки: заняття розпочинається з усією групою, а потім молодші йдуть гратися, а старші далі займаються з педагогом.

Існує й інша форма організації навчання – заняття з віковою підгрупою. При цьому краще вдається врахувати індивідуальні особливості дітей. Скорочується кількість організаційних моментів, завдяки чому підвищується змістова щільність заняття. Під час роботи вихователя з віковою підгрупою є можливість спілкуватися з кожним із них, тобто здійснювати індивідуальний підхід. Тому результативність при груповому навчанні значно вища, ніж при фронтальному. Вважається припустимим скорочення тривалості групових занять порівняно з фронтальними.

Педагогічний досвід дає змогу різноманітитувати варіанти кожного типу організації занять. Врахування цих варіантів при плануванні та організації навчання математики в різновіковій групі сприяє ефективнішому вирішенню програмних завдань для кожної вікової підгрупи [4].

У різновіковій групі, як і в групі з дітьми одного віку, передусім треба забезпечити засвоєння програмового змісту кожного заняття. При розробці перспективного плану з математики вихователь виходить з необхідності суворого дотримання зв'язку між повідомленням нового матеріалу, його повторення, закріплення і самостійним використанням дітьми здобутих знань, умінь, не забуваючи про те, що ця послідовність має зберігатися відповідно у кожній віковій підгрупі.

Вихователь ретельно продумує програмовий зміст кожного заняття, використовуючи такі форми й методи його організації, які могли б забезпечити достатнє навантаження на дітей кожної вікової підгрупи. Слід також зазначити, що плануючи роботу з усіма трьома підгрупами одночасно з однієї теми, вихователь обов'язково конкретизує програмні завдання для кожної вікової підгрупи.

В. Аванесова запропонувала три типи організації дітей на заняттях у різновіковій групі. Досвід роботи показав правомірність трьох типів організації дітей на заняттях в різновіковій групі: I – усі діти зайняті одним видом діяльності, наприклад математикою; II – комбіновані заняття; III – заняття з однією підгрупою за загальноприйнятою методикою. Ці заняття забезпечують правильне виконання режиму дня у різновіковій групі, глибоке засвоєння знань, сприяють успішному розв'язанню виховних завдань тощо [1].

Спільна діяльність особливо корисна для молодших дітей. Потрібно лише дбати, щоб молодші діти були не пасивними спостерігачами, а активними учасниками процесу. Правильно організоване спілкування дітей глибоко впливає на їхній психічний розвиток, сприяє формуванню товариських взаємин, взаємодопомоги між старшими і молодшими. Спілкування дітей між собою – також важливий чинник мовленнєвого розвитку. У спільній діяльності, у грі формуються нові форми і функції мовлення, розвивається така важлива якість поведінки, як невимушеність, складаються механізми самооцінки та самоконтролю.

У дошкільних навчальних закладах використовують фронтальні, групові та індивідуальні форми організації педагогічного процесу, які допомагають по-різному будувати взаємини педагога з дітьми та дітей між собою.

Фронтальне навчання, як правило, породжує авторитарний стиль спілкування, оскільки можливості прямого контакту з дітьми при цьому дуже обмежені.

При груповому навчанні, яке охоплює вісім – дванадцять дітей, між педагогом та вихованцями встановлюється більш тісний зв'язок, що будується на діалозі. Фронтальні форми роботи дають педагогові можливість водночас

впливати на велику кількість дітей. На перший план тут виступає, взаємодія вихователь – група. Завдання, які пропонуються молодшим дітям, кожна дитина має зрозуміти й сприйняти як особисте до неї звернення. Зрозуміло, що в умовах різновікової групи важко сформулювати навчальне завдання так, щоб воно відповідало рівню всіх дітей. Молодші діти зазвичай погано сприймають завдання, не звернені до них безпосередньо, а якщо й сприймають, то не завжди правильно їх розуміють, тому часто тлумачать по-своєму. Отже, практика свідчить, що під час застосування фронтальних форм роботи в різновіковій групі ділові взаємини у педагога встановлюються тільки з найактивнішими й самостійними дітьми. Інші вихованці або наслідують дії своїх товаришів, або підмінюють завдання на свій розсуд [5].

Відомо, що на фронтальних заняттях краще розв'язувати більш загальні навчальні завдання, а конкретніші – на заняттях з якоюсь однією групою дітей.

Плануючи спільні заняття, слід дотримуватися певних вимог.

1. Водночас з усіма підгрупами проводять лише такі заняття, на яких можна забезпечити додержання організаційних та педагогічних вимог до педагогічного процесу.

2. Заняття з навчання грамоти варто проводити лише окремо, бо вони потребують постійного керівництва з боку вихователя і повідомлення знань на них чергуються з виконанням вправ.

3. Одна з основних умов проведення спільного заняття – чітке планування, регламентація кожного етапу.

4. Бажано уникати ситуацій, коли складний для сприймання матеріал подається для всіх вікових підгруп. Важливо правильно визначати програмний матеріал з погляду його сумісності.

5. Матеріал, підготовлений до заняття має містити спільні елементи для дітей усіх підгруп, що дає змогу об'єднати вихованців для проведення ігор, відгадування загадок, виконання певних завдань.

6. Поетапна робота з дітьми різних вікових груп неможлива без організації їхньої спільної діяльності на кожному занятті. Коли в одній групі подаються і закріплюються знання, вихованці інших груп можуть попрацювати самостійно.

7. Самостійні завдання продумуються і готуються педагогом заздалегідь і мають відповідати таким вимогам:

- активізувати розумову діяльність дітей;
- розвивати ініціативу;
- бути посильними для дітей і спиратися на раніше здобуті знання;
- забезпечувати принцип поступового ускладнення;
- враховувати особливості групи загалом й окремих вихованців;
- бути різноманітними за формою і змістом;
- містити елементи новизни;
- мати відповідний ступінь труднощів для дітей кожного віку.

Організація самостійної роботи дошкільнят потребує також наявності великої кількості роздаткового матеріалу з кожного розділу програми.

Успіх занять у різновікових групах залежить від продуманої структури і доцільної організації дітей. Вихователь повинен добре знати програми і психологічні особливості дітей всіх вікових груп, вміти поєднувати різний матеріал, заздалегідь продумати, чим займатимуться діти кожної підгрупи. Не можна, щоб хтось байдикував, очікуючи, поки дорослий згадає про нього і скаже, що потрібно робити. Досить часто вихователям різновікової групи доводиться одночасно проводити заняття з різних розділів програми. У таких випадках слід стежити, щоб діяльність дітей з однієї підгрупи не відволікала дітей з іншої підгрупи. Краще так організувати заняття, щоб одна підгрупа мала змогу певний час працювати самостійно. Вихователі не в змозі водночас давати пояснення одній підгрупі і контролювати виконання завдання дітьми другої [7].

Висновки. Отже, усі дослідження, проведені в різновікових групах показують, що значний розвиваючий потенціал цих дитячих співтовариств не працює автоматично, а включається тільки в процесі особливого керівництва з боку дорослого. Педагог, працюючи в різновіковій групі, повинен володіти знаннями специфіки розвитку дитини в умовах міжвікових взаємодій, уміннями конструювати (проектувати і вибудовувати) навчальний процес з урахуванням взаємовпливу дітей різного віку, діагностувати хід розвитку дітей і вносити необхідні зміни в зміст освіти і його технології.

Література:

1. Беленька Г., Богінч О., Борисова З. Підготовка вихователя до розвитку особистості дитини в дошкільному віці : монографія; за заг. ред. І. І. Загарницької. К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2009. 310 с.
2. Давидчук А., Тамбовцева А. Форми організації навчання в різновіковій групі дитячого садка. К., 1992. 36 с.
3. Іщенко Л., Підлипняк І., Дука Т. Специфіка міжособистісної взаємодії дітей в умовах різновікової групи закладу дошкільної освіти. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету*. № 4. 2019. С. 81–89.
4. Линенко А. Ф. Педагогічна діяльність і готовність до неї : монографія. О. : ОКФА, 1995. 80 с.
5. Підлипняк І. Ю. Теоретичні засади організації педагогічного процесу в різновіковій групі дошкільного навчального закладу. *Наука і освіта*. 2011. № 4. С. 311–313.
6. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка : навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. К. : Академвидав, 2006. 456 с.
7. Русан Л., Колосінська Г. Різновікова група в дитячому садку. К.: Шк. Світ, 2007. 128 с.

References:

1. Bielienska, H., Bohinich, O., & Borysova, Z. (2009). *Pidhotovka vykhovatel'ia do rozvytku osobystosti dytyny v doshkilnomu vitsi* [Preparing a teacher for the development of a child's personality in preschool age]. Kyiv: Vyd-vo NPU imeni M. P. Drahomanova [in Ukrainian].

2. Davydochuk, A., Tambovtseva, A. (1992). Formy orhanizatsii navchannia v riznovikovii hrupi dytiachoho sadka [Forms of organising learning in a multi-age kindergarten group]. Kyiv [in Ukrainian].
3. Ishchenko, L., Pidlypniak, I., & Duka, T. (2019). Spetsyfika mizhosobystisnoi vzaiemodii ditei v umovakh riznovikovoї hrupy zakladu doshkilnoi osvity [Specificity of interpersonal interaction of children in the conditions of multi-age group of preschool education institution]. *Zbirnyk naukovykh prats Umanskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu – Collection of scientific papers of Uman State Pedagogical University*, 4 (pp. 81–89). Uman [in Ukrainian].
4. Lynenko, A. F. (1995). Pedahohichna diialnist i hotovnist do nei [Pedagogical activity and readiness for it]. Odesa: OKFA [in Ukrainian].
5. Pidlypniak, I. Yu. (2011). Teoretychni zasady orhanizatsii pedahohichnoho protsesu v riznovikovii hrupi doshkilnoho navchalnoho zakladu [Theoretical bases of organisation of pedagogical process in multi-age group of preschool educational institution]. *Nauka i osvita – Science and education*, 4 (pp. 311–313). [in Ukrainian].
6. Ponimanska, T. I. (2006). Doshkilna pedahohika [Preschool pedagogy]. Kyiv: Akademyvdav [in Ukrainian].
7. Rusan, L., Kolosinska, H. (2007). Riznovikova hrupa v dytiachomu sadku [Multi-age group in the kindergarten]. Kyiv: Shk. Svit [in Ukrainian].